

ULUSLARARASI HABERLEŞME SİSTEMİ VE AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER

Ceyda ILGAZ*

International Information System and Less Developed Countries

News agencies, radio-television foundations, advertisement companies, newspapers, magazines, books and films are one of the parts of international information system.

In this article the instability of news circulation from west to east; from developed to less developed countries has been mentioned. The reasons of this instability have been analysed dependent upon economic and technological insufficiency.

Finally, it has been mentioned that how international free news circulation can be provided.

2000'li yıllara girerken ekonomik, kültürel, teknolojik ve toplumsal olmak üzere yaşamın her alanında hızlı bir değişim süreci yaşanmaktadır. Bu değişim süreci iletişim alanına da yansımakta ve bu alandaki gelişmelerle birlikte haber dolaşımının son derece yoğun olarak yaşandığı günümüzde kendini göstermektedir.

Haber ajansları, radyo-televizyon kuruluşları, reklam şirketleri, gazeteler, dergiler, kitaplar ve filmler uluslararası haberleşme sisteminin birer parçasıdır.

"Uluslararası haberleşme kurulu bulunan ekonomik düzenin birer tamamlayıcısı olarak düzenlenir ve sürdürülür. Az gelişmiş ülke uluslarının bilinçlenmesi, haber ve bilgileri tam ve doğru olarak

* Araş.Gör., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü.

edinmesi, dünyayı özgür bir biçimde algılaması meşrulaştırıcı ve sağlamaştırıcı her türlü önlem alınır.”¹

Günümüzde haber dolaşımında çoğunlukla Batılı haber ajanslarının üstünlüğü vardır. Haber akışı büyük ölçüde Batı’dan Doğu’ya yani gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere doğru olup, bunların kaynağı büyük ölçüde dört büyük haber ajansıdır. AP (Associated Press), UPI (United Press International), AFP (Agence France Press) ve Reuter gibi haber ajanslarının haber dolaşımını açısından tüm dünya üzerinde bir egemenlik kurdukları görülmektedir.

Dünya haberlerinin akışında çoğunlukla tek yönlü bir dolaşımın varolduğu gözlenmektedir. “Dünya göstergeler üretiminin önemli bir bölümü Kuzey’de yoğunlaşmakta ya da onun normlarına ve tarzlarına göre onun denetlediği yerlerde üretilmektedir.”²

Ulusal haber ajansları uluslararası ajanslarla birtakım sözleşmeler yaparak haber dolaşımına katkıda bulunurlar. Ulusal ajansların bir ölçüde çift yönlü haber akışını sağladığı söylenebilir ancak böyle bir akış için hala çok yeterli olanaklara sahip olduklarını söyleyebilmek zordur.

“Haberlerin dolaşımındaki dengesizlik mevcut altyapıların ve bunda uluslararası iletişimde yer alan aktörlerin oynadıkları rolün bir doğal sonucudur. Haberlerin dolaşımında dengesizlik herşeyden önce sanayileşmiş ülkelere gelişme yolundaki ülkelere ve bunlardan sanayileşmişlere yönelik haberlerde görülmektedir. Büyük ajansların haberlerin ancak %10 ile %30’unu geliştirmekte olan dünyaya ayırdığı söylenebilir.”³

Bu oranlardan haberlerin dağılımındaki yetersizlik ortaya çıkmaktadır. Az gelişmiş ya da geliştirmekte olan ülkeler doğal afet, iç savaş gibi durumlar dışında seslerini dünyaya çok fazla duyuramamaktadır. Ekonomik ve teknik açılarından yetersiz olan bu ülkeler bir çok yerde (dış ülkelerde) muhabir bulunduramadıkları için dış haberlerde uluslararası haber ajanslarına bağlı kalmaktadır. Oysa gelişmiş ülkelerin sahip oldukları kitle iletişim araçlarının sayısı daha fazla olup, bu ülkeler tüm dünyaya anında, kaliteli ve bol sayıda haber

1 ÖZCAN Zafer, Uluslararası Haberleşme ve Az Gelişmiş Ülkeler, Dayanışma Yayınları, Ankara, 1983, s.16.

2 LATOUCHE Serge, Dünyanın Batılılaşması, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1993, s.34.

3 MACBRIDE Sean, Bir Çok Ses Tek Bir Dünya, Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 1993, s.159.

sunabilmektedir. Gelişmiş ülkelerin belki de çok fazla önem taşımayan bir haberi tüm dünyaya anında yayılmakta ve böylece dünyanın ilgisini çekmektedir.

Yani haber dolaşımındaki dengesizliğin nedeni bir ölçüde iletişim kaynakları açısından yeterli donanım ve elemana sahip olmayan az gelişmiş ülkelerin kendilerindedir. Ancak bu dengesizliğin temelinde ekonomik gerçekler yatmaktadır. Ekonomik açıdan güçlü olan teknik olarak da yeterli donanıma sahiptir. Dolayısıyla uluslararası haberleşmede güçlü olanın sözü geçmektedir. Ekonomik güçleri sayesinde iletişim teknolojilerini geliştiren toplumlar, haberlerin toplanması ve dağıtılması konularında büyük bir avantaja sahiptirler.

“Uyduların, elektromanyetik bandın, elektromanyetik dalgaların, uzaktan duyum tesislerinin kullanımında, doğrudan uydu yayımları ve bilgisayarlarla aktarım alanlarında Batı'nın açık üstünlüğü vardır.”⁴

Dünya ekonomisinin işleyişinden en yüksek payı alan gelişmiş ülkeler bu payı alırken tüm dünya ekonomisinin kendi gereksinimlerine göre işlemesini sağlamaktadır. Haber akışı konusunda da az gelişmiş ülkeleri sürekli olarak denetimleri altında tutmaktadır.

Gelişmiş bir ülke olarak dünya ekonomisinde etkin bir rol oynayan Amerika'nın yaşanan medyalama sürecinde gerek yazılı gerek görsel-işitsel alanlarda da tartışılmaz bir üstünlüğü vardır. Dünya çapında güçlü bir yere sahip dört büyük ABD Medya kuruluşu yer almaktadır. Bu kuruluşlar “70'den fazla ülkede etkinlik ve CNN'i de içine alan *Time Warner Turner* dünyanın en büyük medya gruplarından. 1995 yılında *Cap Cities /ABC*'yi alarak dünyanın en büyük medya şirketlerinden biri haline gelen *Disney-ABC* bu birleşimle birlikte kablolu yayım, gazeteler, televizyon ve sinema ile daha büyük gelir kaynaklarını içine almıştır. MTV ile dış pazarlara giriş yapan *Viacom* 63 ülkede yayım yapmakta 240 milyon eve ulaşmaktadır. Son olarak Rupert Murdoch'un sahip olduğu *News Corp.* ise 20th Century Fox film stüdyosu, Fox televizyon ağı ve Amerika gazeteleri ve dergilerinden oluşan bir grubu devamlı ileri götürecek bir ilgiye sahiptir.”⁵

4 MORLEY David- Robins Kevin, *Kimlik Mekanları*, (Çev: Emrehan Zeybekoğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1997, s.295.
5 VIVIAN John, *The Media of Mass Communication*, (fifth edition), Allyn-Bacon, Amerika, 1999, s.29.

Burada da görüldüğü gibi CNN, MTV gibi dünya üzerinde küresel bir yere sahip olan kanalları da içine alan medya kuruluşları günümüz iletişimde önemli rol oynamaktadır.

Yine haber ajanslarında olduğu gibi uluslararası haberleşme sisteminin diğer bir parçası olan televizyon kanallarında da Batı'nın üstünlüğü söz konusudur.

Mac Bride Raporu'nda belirtildiği gibi "enformasyon dolaşımındaki dengesizlikler, mesaj ve düşüncelerini tek yanlı akışı tüm ülkelerin ortak bir sorunudur. Gelişmekte olan ülkelerde de gelişmiş ülkelerde de iletişim alanında çalışanlar, politikacılar ve ilgili diğer kesimler bu sorunlara eğilmektedirler. Sorunun kökenlerinin bir kısmı Kuzey de olduğu gibi, bir kısmı da Güney'dedir. Dolayısıyla çözümleri her iki bölgede aranmalıdır."⁶

İletişim sürecinin demokratikleşmesi, haber akışının çok yönlü genişletilmesi ve bu sayede daha fazla insanın iletişim alanına katılmasının sağlanması gerekmektedir. İletişimde demokratikleşmenin olabilmesi için öncelikle haber dolaşımında çift yönlü bir akış yer almalıdır. Doğu-Batı ya da gelişmiş-az gelişmiş ülkeler arasında karşılıklı haber akışı fırsatı yaratılmalıdır. Özgür bir şekilde yapılabilen haber dolaşımının ve özgürce ifade edilebilen görüşlerin ardından iletişimde demokratikleşme sürecinden söz etmek olasıdır.

Sonuç olarak uluslararası haber dolaşımının özgür bir biçimde yapılması gerektiği ve herkesin düşüncesini ifade etme özgürlüğüne sahip olduğu gerçeği gözardı edilmemelidir.